

PŘÍRODOVĚDCI NA SKŘIPCI

V předminulém čísle otiskla *Reflexe* kritiku Ondřeje Švece směřovanou proti Zdeňku Neubauerovi a Stanislavu Komárkovi, dvěma mým kolegům z katedry.¹ Zejména první jmenovaný se v poslední době stal oblíbeným terčem různých kritických výpadů, které ovšem většinou kloužou jen po povrchu. Jelikož se už nemůže sám bránit, cítím zde potřebu reagovat na výtky, které poukazují na jeho nedostatečnou odbornost a údajné „pábitelství, jehož ducha-plnost u nejednoho střídměji orientovaného filosofa vzbuzuje rozpaky“.² Ondřej Švec takto šmahem charakterizuje Neubauerovo rozsáhlé a velmi rozmanité dílo v delší pasáži, kdy se vymezuje proti „přírodovědcům s filosofickým přesahem“. Přitom bohužel přehlíží, že Neubauer, ale i Komárek vedle svého původního vědeckého oboru získali akademické grady i ve filosofii. Vzápětí se snaží podepřít své tvrzení dokladem, který je ovšem z povahy věci čistě anekdotický:

„Nechtěl bych však podávat nějaké zplošťující soudy ohledně jmenovaných osob, ale spíše doložit rizika mnohoznalectví na konkrétním a textově doložitelném případě. Tak je nutno přiznat pochybnou zásluhu škole Zdeňka Neubauera a Stanislava Komárka, že nespočet studentů ve svých pracích dokola omílá údajný Baconův výrok navrhující „napnout přírodu, tu špinavou děvku, na skřípec a vyrvat jí její tajemství“.³ Dlouho jsem pátral, kde se zmíněný výrok u Bacona nachází, ale místo pasáže v jeho vlastním díle jsem dohledal zřejmý zdroj onoho pomýlení: oba naši autoři ho převzali z vlivné knihy Carolyn Merchant *Death of Nature*. Jistě, Bacon obhajoval umění dráždit přírodu, mají-li být odhalena její tajemství, avšak připodob-

¹ E. Fulínová a T. Koblížek – K. Pacovská a O. Švec, *Lesky a bídý současné české filosofie*, in: *Reflexe*, 61, 2021, str. 117–136, zde str. 121 n. Za řadu cenných podnětů a připomínek k tomuto textu vděčím Tomáši Hermannovi, Robertu Kanóczovi, Lence Ověáčkové a Jaroslavu Rytířovi.

² E. Fulínová a T. Koblížek – K. Pacovská a O. Švec, *Lesky a bídý současné české filosofie*, str. 121.

³ Z. Neubauer – T. Škrdlant, *Skrytá pravda země*, Praha 2004, str. 54; S. Komárek, *Dějiny biologického myšlení*, Praha 1997, str. 50; týž, *Obraz člověka a přírody v zrcadle biologie*, Praha 2008, str. 62 (tyto odkazy uvádí na daném místě rozhovoru Ondřej Švec).

nění k inkvizičním procesům a trýznění přírody na mučidlech je invencí americké historičky vědy. A pouze v její knize se dočteme, že se Bacon o hmotě (tj. nikoli o přírodě, na rozdíl od parafráze kolující v českém akademickém prostředí) často vyjadřoval jako o „common harlot“, tj. jako o obyčejné poběhlici.“⁴

Citát, který má Ondřej Švec na mysli, zjevně pochází z Baconova spisu *Nové Organon*, I,98, a v českém překladu Miroslava Zůny zní:

„Jako totiž v občanském životě vynikne spíše nadání nějakého člověka a skryté vlohy a city jeho ducha, octne-li se v nesnázích, podobně se spíše projeví tajemství přírody, tísní-li ji umění (*per vexationes artium*), než když si jde svou cestou.“⁵

Předmětem sporu je klíčový termín *vexatio*, který odpovídá českému „nucení“, či dokonce „trápení“ (výraz „dráždění“ se i vzhledem ke kontextu zdá příliš slabý), tradičně se ovšem na tomto místě překládal jako „mučení za pomoci [mechanického] umění“. Tak je pochopen i ve francouzském originále důležité knihy Pierra Hadota, *Závoj Isidin* z roku 2004, která je věnována proměnám různých pojetí přírody od antiky až po současnost. Francouzský překlad dané pasáže z Bacona, který je citován v této knize, obsahuje jednoznačně slovo „mučení“ (*torture*).⁶ Hadot jde ovšem ještě o krok dál a na motivu odhalování tajemství přírody za pomoci soudního řízení, během kterého je občas nutné přikročit i k mučení, se snaží představit samu podstatu novověké experimentální vědy. Přitom se odvolává na řadu autorů, včetně například Goetha, jenž zjevně chápal Baconův slavný výrok stejně jako on.⁷ Jak je tedy patrné,

⁴ E. Fulínová a T. Koblížek – K. Pacovská a O. Švec, *Lesky a bídý současné české filosofie*, str. 121 n.

⁵ F. Bacon, *Nové Organon*, přel. M. Zůna, Praha 1990, str. 137.

⁶ P. Hadot, *Le Voile d'Isis. Essai sur l'histoire de l'idée de Nature*, Paris 2004, str. 133. Hadot cituje francouzský překlad Malherba a Pousseura z r. 1986 (F. Bacon, *Novum Organum*, vyd. a přel. M. Malherbe – J.-M. Pousseur, Paris 1986), který si upravuje tak, že slovo „tourments“, „trápení“, nahrazuje výrazem „torture“ se silnějším významem „mučení“. Srv. též podrobný rozbor C. Merchant, *Francis Bacon and the „Vexations of Art“*. *Experimentation and Intervention*, in: *British Society for the History of Science*, 46, 2012, str. 551–599, zejm. str. 572–573, 591. (Za upozornění a odkaz děkuji Ondřeji Švecovi.) Český překlad Hadotovy knihy od Magdaleny Křížové, *Závoj Isidin. Esej o dějinách ideje přírody*, Praha 2010, str. 124, cituje Zůnův překlad.

⁷ P. Hadot, *Závoj Isidin*, str. 148 n.

obraz přírody natažené na skřípec připisovaný Baconovi je filosofický topos, který v průběhu času začal žít svým vlastním životem. Bacona tak mimochodem chápal už Leibniz a k původnímu, přesnějšimu znění výroku se specialisti, kteří se lordem z Verulamou odborně zabývají, vrátili teprve v několika posledních desetiletích, tedy poměrně nedávno.⁸ V tomto bodě tudíž Neubauer a Komárek příliš nevybočují, lze dokonce tvrdit, že se z hlediska dějin vědy nacházejí ve velmi dobré společnosti. Naopak Ondřej Švec se bohužel mylí, když tvrdí, že se jedná o „invenci americké historičky vědy“.

Merchantová ve skutečnosti kritiku Bacona podle všeho pouze doplnila o další, feministickou dimenzi. Její kniha, která poprvé vyšla v roce 1980, je mimochodem v mnoha ohledech inspirativní dodnes, a to jak v množství informací, tak díky výkladům, které obsahuje.⁹ Při pokusu najít zde zdroj posunutého citátu se však ukazuje, že ani Merchantová přímo netvrdí, že by příroda podle Bacona měla být „common harlot“, naopak různé jeho výroky od sebe pečlivě odlišuje.¹⁰ Ondřej Švec tak bohužel i v tomto případě míří na špatný cíl. V podobě, ve které ho Švec připisuje Neubauerovi a Komárkovi, však výsledný obraz „přírody – děvky na skřípci“ skutečně koluje nejenom v české, ale i zahraniční literatuře. Pokud napíšeme toto či podobné slovní spojení například do Google Books, objeví se řada zahraničních prací, z nichž některé mají alespoň na první pohled akademické ambice a mnohé, i když ne všechny, se skutečně odkazují i na Merchantovou.¹¹ Kdo ale jako první tyto dva

⁸ Srv. P. Pesic, *Wrestling with Proteus. Francis Bacon and the „Torture“ of Nature*, in: *Isis*, 90, 1999, str. 81–94. Na tuto zásadní studii mně v korespondenci, která následovala po uveřejnění zde probíraného rozhovoru, upozornil Ondřej Švec.

⁹ Srv. P. Hadot, *Závoj Isidin*, str. 15 a 125.

¹⁰ C. Merchant, *The Death of Nature. Women, Ecology, and the Scientific Revolution*, San Francisco 1983, str. 168–171. Merchantová reaguje na kritiku svého čtení Bacona ve svém článku *Francis Bacon and the Vexation of Art* a ve své nedávné knize *Science and Nature. Past, Present, and Future*, New York – London 2018, str. 16–21. Srv. ale J. Henry, *Knowledge is Power. How Magic, the Government and an Apocalyptic Vision Helped Francis Bacon to Create Modern Science*, London 2017, str. 153–161.

¹¹ Viz např. J. Aho, *Sociological Trespasses. Interrogating Sin and Flesh*, Lanham, MD 2011, str. 101; M. Dowie, *Losing Ground. American Environmentalism at the Close of the Twentieth Century*, Cambridge, MA 1996, str. 11 n.; J. A. Schumacher, *Human Posture. The Nature of Inquiry*, Albany, NY 1989, str. 221; Ch. Thompson – S. MacGregor, *The Death of Nature. Foundation of Ecological Feminist Thought*, in: S. MacGregor (vyd.), *Routledge Handbook of Gender and Environment*, London – New York 2017, str. 43–53, zde str. 44.

motivы uvedl těsně za sebou, čímž je *de facto* spojil dohromady a vytvořil tak posunutou verzi Baconova výroku, se bohužel autorovi těchto řádků – alespoň prozatím – nepodařilo dohledat.

Adekvátní závěr ze Švecovy anekdotické kritiky tak může být pouze ten, že kritizovaní autoři nedělali nic jiného, než že ve svých pracích do českého prostředí uváděli aktuální zahraniční diskusi. Zásadním způsobem z ní přitom nevybočili a opakovali jen to, co považovali za obecně sdílenou pravdu. Takovéto chápání Bacona je přirozeně poplatné době, ve které psali, a knihám, které studovali. Přitom je důležité připomenout, že oběma – podobně jako autorům, o které se zjevně opírali – šlo primárně o kritiku novověké experimentální vědy, jejímž symbolem je Bacon, ale mohl by to být klidně někdo jiný. (Vzpomeňme na řadu vivi-sekcí, které v dané době vědci provedli na pokusných zvířatech a které takovému zkratkovitému obrazu vědy dokonale odpovídají.) Obdobným způsobem jako zmiňovaní autoři zachází s Baconovým výrokem ve své knize ostatně i Pierre Hadot, kterého mimochodem v seznamu doporučené literatury ke svému kurzu o novověké filosofii uvádí i Ondřej Švec.

To, že se význam Baconova výroku už krátce po jeho napsání posunul, mají primárně za úkol zkoumat specialisti na pozdní renesanci a raný novověk, jimiž Neubauer a Komárek nejsou a ani na to ve svých publikacích neaspírají. Je sice pravda, že díky filosofům a historikům vědy, jako jsou například Paolo Rossi, Stephen Gaukroger či John Henry, se nám dnes Francis Bacon ukazuje jako mnohem komplexnější autor, než jak ho představují standardní učebnice. Ty však, jak známo, mají svou setrvačnost, takže se dá jen těžko čekat, že každý z těch, kdo se k danému tématu vyjadřuje, bude držet prst na tepu baconovského bádání. A o učebnice a celkové přehledy se opíráme nakonec všichni, jak v tomto případě opět ukazuje i pronikavá kniha Pierra Hadota, autora, který už jen kvůli své filologické erudici na přesnost citování zdrojů velmi dbal.

Skvěle celé dilema ohledně Bacona a interpretace jeho klíčového výroku vystihnul výše zmíněný John Henry:

„Domnívám se, že Horkheimer a Adorno, Merchantová a další podobní autoři se mýlí, když Bacona využívají tímto způsobem, protože si myslím, že by měli sestoupit zpět k člověku samotnému, ale zároveň musím připustit, že existuje obraz Bacona vytvořený během osvícenství, který může posloužit k legitimnímu předvedení povahy poosvícenské vědy. Tento obraz Bacona má svůj vlastní život a svou vlastní historii. I když za to Bacon sám nemůže, osvícen-

ští myslitelé ho vyzdvihli a udělali z něj hrdinu své materialistické a operacionalistické vědy. Když Horkheimer, Adorno, Merchantová, Kellerová a další kritizují Bacona, kritizují symbolického Bacona osvícenství.¹²

Jaké však máme doklady, že Zdeněk Neubauer výše uvedený Baconův výrok skutečně cituje a uvádí jej v nepřesné a posunutě podobě? Ondřej Švec odkazuje na pasáž z jeho knihy *Skrytá pravda země*.¹³ Ta má ovšem rovněž spoluautora, Tomáše Škrdlanta, který, jak se explicitně píše v úvodu, má „plný autorský podíl“ na kapitole, v níž se inkriminovaný citát objevuje.¹⁴ Ondřej Švec bohužel tuto skutečnost přehlédl, což znamená, že přinejmenším v tomto případě směřuje své výtky proti nesprávné osobě. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že Zdeněk Neubauer velmi dbal na práci s primárními texty, které se snažil číst v pramenných jazycích. Bohužel vzhledem k řadě svých zdravotních handicapů, které jej zatěžovaly už od narození, pracoval na svých vlastních textech jen s velkými obtížemi a k vydání je často dokázal dovést jen za pomoci jiných. Na stylistických úpravách jeho textů pracovali například tak zkušení spisovatelé a editoři, jako jsou Daniela Hodrová nebo Karel Palek. Z některých spolupracovníků, kteří zasahovali do textu zásadněji, doplňovali některé části a pomáhali s jeho celkovým uspořádáním, se pak občas stávali dokonce i spoluautoři celé knihy, jako je tomu v tomto případě. Pro správné zhodnocení a případnou kritiku Neubauerových myšlenek je proto třeba vzít v potaz i fakt, že ne ve všech případech měl nad finální podobou textů, pod kterými je podepsán, plnou kontrolu. Podobné případy jsou ale v dějinách filosofické literatury běžné, jak dobře ukazuje příklad Neubauerova oblíbeného autora Friedricha Nietzscheho. Nelze samozřejmě vyloučit, že v některém, ať už publikovaném, či nevydaném textu, nebo třeba ve volnějším žánru přednášky Neubauer Baconův citát uvedl v efektním, leč neautentickém znění, ve kterém koluje v naší i světové literatuře.¹⁵

¹² J. Henry, *Knowledge is Power*, str. 159.

¹³ Z. Neubauer – T. Škrdlant, *Skrytá pravda země*, Praha 2004, str. 54.

¹⁴ Tamt., str. 8.

¹⁵ Z. Neubauer například uvádí Baconův výrok v posunutě podobě v jedné části své stati *Ekoprostor* z r. 1998, viz Z. Neubauer, *Hledání společného světa. Úvahy o filosofii a proměnách vědění*, vyd. L. Nováková – T. Hermann – J. Hlaváček, Praha 2017, str. 190. Jedná se však o „citát v citátu“, neboť je součástí delší pasáže z eseje Stanislava Komárka *Paranoia všedního dne*, in: týž, *Sto esejů o přírodě a společnosti*, Praha 1995, str. 73; původně v časopise *Vesmír*, 71, 1992, str. 228. Je třeba

Na závěr není od věci připomenout, že pokus Ondřeje Švece předvést na údajně zkomoleném citátu filosofickou nekompetenci Zdeňka Neubauera není sám o sobě nikterak originální. O něco podobného se pokusil již v 80. letech Petr Rezek, kterého ostatně Švec na daném místě rozhovoru zmiňuje. Rezek konkrétně Neubauerovi vytýká, že nepřesně cituje řecké znění Parmenidova zlomku B 3 (podle číslování edice Dielse a Kranze).¹⁶ Bohužel Rezkova gramatická argumentace zjevně nestačí k dosažení cíle, který si vytyčil.¹⁷ Navíc ve výtkách, jež předkládá, nikde

rovněž brát ohled na to, že text byl původně otištěn ve sborníku k narozeninám I. M. Havla, který byl svou celkovou kompozicí laděn spíše hravě a neformálně. Neautentický citát se dále objevuje v Neubauerově stati „Tao biologie“, a to v podobě, v níž byla zveřejněna v internetovém časopise *Vhled*; viz: [https://www.vhled.cz/Archiv/Casopis_Vhled\(cislo3\)/Vstupni_stranka/Tao_a_svet/Tao_biologie.html](https://www.vhled.cz/Archiv/Casopis_Vhled(cislo3)/Vstupni_stranka/Tao_a_svet/Tao_biologie.html) [navštíveno 19. srpna 2022]. Inkriminovaný citát však chybí v tištěné verzi publikované v: *Na vlnách změn. Přednášky z 12. mezinárodní transpersonální konference*, Praha 1992, str. 73–91, která je směrodatná pro připravované knižní vydání. To může naznačovat, že Neubauer si byl vědom jednostrannosti takového pohledu na Bacona, který z něj činí zakladatele novověké mechanistické vědy a ukazuje to na daném citátu. Srv. též L. Kováč – Z. Neubauer, *Listy o biologii. Korespondence 1975–1990 a další texty*, vyd. L. Nováková – A. Markoš, Praha 2019, str. 106.

¹⁶ „TO AUTO ESTI TO NOEIN TE KAI EINAI. Při kritickém čtení příslušné pasáže odhalíme v Neubauerově textu velký problém. ... Citovaná věta totiž neodpovídá Parmenidovu výroku. Rozdíly jsou tak značné, že vývody ve své platnosti nemohou být nepoznamenány. ... Výrok zní správně takto: TO GAR AUTO ESTI NOEIN TE KAI EINAI. Neubauerem vynechané slůvko GAR signalizuje, že může jít o vysvětlivku předchozího textu (vždyt...), může tedy jít o shrnutí či výklad. ... Hlavní proměna ovšem nastala připojením členu TO před NOEIN. Tímto zásahem pozbývá výrok své hloubky. Je tím totiž jednoznačně rozhodnuto, co je podmětem celé věty (navíc s dalšími komplikacemi, které činí větu téměř *nepřeložitelnou*). O problematice, jak výrok přeložit, pojednávají nikoli jen filologické studie. Anebo se snad domnívá, že svým přístupem problém vyřešil? To bychom mu pak měli poskytnout k úpravě některá místa z Aristotela.“ P. Rezek, *Ricoeur u nás*, in: *týž, Filozofie a politika kýče*, Praha 2007, str. 51 n.

¹⁷ Rezkova „filologická“ argumentace uvedená *in lato* v předchozí poznámce neobstojí ze dvou hlavních důvodů: 1. Částici *gar* mají ve zvyku bez označení vynechávat i nejlepší autoři písaři o antické filosofii, ačkoli platí, že tento úzus je běžnější ve starší odborné literatuře. 2. Rezkem uvedené gramatické pravidlo, že v řečtině má slovo v podmětu člen, kdežto v přísudku nikoli, se týká primárně substantiv. Infinitiv, kterému předchází substantivizující člen, se naproti tomu v řečtině může objevit i v predikativní pozici, srv. H. W. Smyth, *Greek Grammar*, Cambridge, MA, 1956, §§ 1984–1986, a zejména § 2027: „The articular infinite is treated as subject, predicate noun, and object like the simple infinite.“ S užitím zpodstatnělého infinitivu v nejrozmanitějších vazbách se z pochopitelných důvodů často setkáváme ve filosofických textech, příkladem může být Rezkem zmíněný Aristotelés. Rozhodně však nelze přijmout Rezkovo tvrzení, že zde člen jednoznačně určuje,

nenacházíme byt' jen vzdálený ohlas debaty, kterou už více než sto let vedou odborníci věnující se presokratické filosofii o tom, jak tento zlo-
mek číst a vykládat. Neubauerův překlad „byti a býtí myšlen je totéž“¹⁸
lze přitom považovat za jednu ze dvou legitimních možností, na kterých
se parmenidovští specialisté shodli.¹⁹ Ve své kritice se však Rezek neza-
měřuje čistě jen na citát z filosofického klasika, což je postup, který má
svá úskalí, jak se ukazuje v případě Bacona i Parmenida. Na rozdíl od
Ondřeje Švece se Rezek v následujícím textu pokouší ukázat limity Neu-
bauerových úvah na podrobném rozboru argumentace z jiné jeho prá-
ce.²⁰ Záleží v posledku na konkrétním čtenáři, zda Rezkův výkon bude
považovat za subtilní argumentační rozbor v rámci fenomenologicko-
-hermeneutické debaty, anebo spíš za jednostrannou parciální kritiku,
jejímž cílem je především zesměšnit kritizovaného autora. Těžko ale
souhlasit s Ondřejem Švecem, že Rezek píše „s výstižnou nadsázkou“.²¹
Adekvátní posouzení díla jakéhokoli autora by si v každém případě vy-
žadovalo nejenom poctivé shrnutí jeho tezí, ale i zasazení do patřičné-
ho žánru, prostředí a historického kontextu, ve kterém vzniklo.²² Tím
spíše to platí o českém disidentském a postdisidentském myšlení, jehož
neduhy trpí Rezkova (někdy evidentně tendenční a diletantská) kritika
mnohem více, než se na první pohled zdá.

co je podmětem, věta je spíše mírně agramatická, nikoli však nepřeložitelná. Člen
to, který Neubauer omylem přidává navíc před *noein*, je tak sice nešťastné, leč
v posledku nepodstatné přehlédnutí, které celkový význam výroku nijak zásadně
nemění.

¹⁸ Z. Neubauer, *Filosofie jako svědectví o zjevení bytí v symbolu*, in: týž, *Hle-
dání společného světa. Úvahy o filosofii a proměnách vědění*, vyd. L. Nováková –
T. Hermann – J. Hlaváček, Praha 2017, str. 24 (překlad Parmenidova citátu se v to-
to vydání shoduje s původní samizdatovou verzí).

¹⁹ První, tradiční překladová možnost je „myslet a být je totéž“, zatímco alter-
nativní překlad navržený Eduardem Zellerem zní „být myšlen a být je totéž“. Srv.
např. G. S. Kirk – J. E. Raven – M. Schofield, *Předsókratovští filosofové. Kritické
dějiny s vybranými texty*, Praha 2004, str. 320, pozn. 7. Podrobnější výklad lze najít
v: *The Fragments of Parmenides*, vyd., přel. a kom. A. H. Coxon, doplnil R. McKi-
rahan, Las Vegas – Zürich – Athina 2009 (2. vyd.), str. 296 n.

²⁰ P. Rezek, *Filozofie a politika kýče*, str. 54–63.

²¹ E. Fulínová a T. Kobližek – K. Pacovská a O. Švec, *Lesky a bidy současné
české filosofie*, str. 121.

²² Jako příklad hodný následování lze uvést zásady výkladu myšlenkového
díla určitého autora, včetně zasazení do dobového intelektuálního kontextu, jak
je shrnul doyen italské filosofie a její historiografie Eugenio Garin ve své knize *La
filosofia come sapere storico*, Roma 1990 (2. vyd.), zejm. str. 29 n., 47, 68 n., 130.

Ondřej Švec Rezkovy obecné závěry o Neubauerově myšlení bohužel, jak je z daného rozhovoru patrné, nekriticky přejímá a sám nedodává nic zásadně nového. Pokud by však chtěl podat seriózní kritiku Neubauerovy interpretace významu Francise Bacona anebo obecněji povahy novověké vědy, vůči které se tento český filosof často velmi radikálně vymezoval, bylo by nutné tomuto tématu věnovat větší úsilí než se soustředit na jediný citát, který navíc ve společné knize uvádí někdo jiný.²³

Vojtěch Hladký

²³ Stejná výtka platí i pro Kamilu Pacovskou, která ve stejném rozhovoru, str. 122, kritizuje Petra Vopěnku a jeho *Rozpravy s geometrií* slovy: „[Vopěnka] má ale také zásluhu na tom, že si dost lidí myslí o matematice podivné věci, které nemají žádnou oporu v odborné literatuře a asi ani ve skutečnosti, a co je horší, myslí si je proto, že je řekl Vopěnka, nikoli proto, že by je přesvědčil nějaký rozumný argument.“ Sama však neuvádí žádný konkrétní důvod či příklad, v čem je Vopěnkův výklad filosofie a dějin matematiky problematický. Omezuje se pouze na ničím dále nedoložené, paušalizující tvrzení, že Vopěnkovým textům „chybí filosofická disciplína a metodologie, například důsledná argumentace a práce s relevantní literaturou“. Vzápětí pak dodává: „Mohli byste na to říci, že *Rozpravy s geometrií* jsou popularizační texty, a tedy jiný žánr, ale na to já odpovím: co přesně popularizují a jakou autoritou jsou zaštitěny?“ Totéž lze ovšem vytknout i textu samotné Kamily Pacovské. I když se jedná o popularizační žánr rozhovoru, autoritativní soudy zde, jak je patrné, nahrazují vyváženou argumentaci a adekvátní práci s literaturou. V tomto případě chybí byť i jen elementární představení tezi z knih Petra Vopěnky.